

Zofia Sikorska-Piwowska, *Warszawski Uniw. Medyczny, Z-d Anatomii Prawidłowej*
 Hanna Mańkowska-Pliszka, *Warszawski Uniw. Medyczny, Z-d Anatomii Prawidłowej*
 oraz *Akademia Podlaska, Zakład Morfologii Kręgowców*
 Marta Zalewska, *Warszawski Uniw. Med., Z-d Profilaktyki Zagrożeń Środ. i Alergologii*
 Antoni Leon Dawidowicz, *Uniwersytet Jagielloński, Instytut Matematyki*
 Ewa Ungier, *Akademia Podlaska, Zakład Morfologii Kręgowców*
 Jacek Tomczyk, *UKSW, Zakład Antropologii*

Anatomiczne podstawy mowy jako swoistość ewolucji człowieka współczesnego (*Homo sapiens*). Mowa czy komunikacja?

Swoistością człowieka odróżniającą go bezwzględnie od świata zwierzęcego jest mowa. Mowa jest formą komunikacji, której nośnikami są znaki systemowe wyrażające siebie i otaczającą nas rzeczywistość w sposób werbalny. Z punktu widzenia lingwistycznego mowę definiuje system znaków konwencjonalnych wytworzonych przez narządy mowne człowieka służące do porozumiewania się o wszystkim.

Ta definicja narzuca z góry pogląd, że powstanie języka można rozpatrywać od pewnego wysokiego poziomu rozwoju mózgu. Ten poziom jest wyznaczony przez istnienie preadaptacyjnych morfologicznych struktur kory mózgowej przypuszczalnie kształtujących się dopiero u człowiekowatych (*Hominidae*). Anatomicznie są one określane przez ośrodek ruchowy mowy Broca występujący w płacie czołowym w jego zakręcie dolnym oraz ośrodek: czuciowy — rozumienia mowy i wzrokowy — rozumienia pisma, umieszczone w płaciku ciemieniowym dolnym i górnym skroniowym kory mózgowej. Te ośrodki mowy w mózgu odpowiadają za korelację myśli ze znakiem i to dopiero powoduje, że przyporządkowujemy symbolowi jakieś słowo, które jest powiedziane lub zapisane.

Anatomiczne i fizjologiczne podłoże mowy człowieka dotyczy również budowy górnych i dolnych dróg oddechowych specyficznie wykształconych w procesie powstawania jego postawy dwunożnej.

Chociaż głos powstaje w krtani, to zgłoski są tworzone w cewie przystawkowej głowy powyżej krtani, tzn. w jamie ustnej, jamie nosowej i przylegającym do nich gardle. Kształt tej cewy u człowieka jest bardzo zmienny i nadaje mowie właściwe brzmienie.

Powyższe elementy anatomiczne są objęte pomiarami wyznaczającymi wskaźnik Moranta i Sergiego określający wzajemne proporcje mózgo i trzewioczaszki. W jego skład wchodzi między innymi trójkąt górnnotwarzowy złożony z pomiarów n–ba (5), ba–pr (40), n–pr (48), oraz łuk biegnący od n–o (25) określający wysklepienie mózgowiczaszki. Matematyczne porównanie zmienności tych pomiarów pozwala na prześledzenie rozwoju mowy u naczelników.

Systemy porozumiewania się stanowią dla zwierząt jeden z elementów strategii przetrwania zwiększając ich szanse na przetrwanie.

U człowieka funkcja mowy z biegiem czasu wykroczyła poza strategie behawioralne, choć nadal stanowi w pewnym sensie broń strategiczną. Poza tym rozwinięta mowa ludzka pozwala żyć człowiekowi naraz w trzech domenach czasowych: przeszłej, teraźniejszej i przyszłej, jak to podkreślał św. Augustyn, poszerzając jaźń o wspomnienia, stosowanie nowych koncepcji w teraźniejszości i planowanie teoretyczne w przyszłości. Gatunki zwierzęce nie mają tak szerokiego wachlarza rozeznania otaczającej ich rzeczywistości, co się przejawia w interakcyjnych sposobach porozumiewania się opartych głównie na doświadczeniu i instynkcie.